

Олексій КАРАМАНОВ
(Львів, Україна)

Музейні експонати як джерела локальної історії: педагогічний аспект

Актуальні проблеми збереження та популяризації вітчизняної музейної спадщини зумовлюють неабиякий інтерес до різноманітних наукових, науково-популярних та методичних досліджень у цій галузі. Вони удосконалюють сучасне розуміння локальної історії, процесів комунікації в музеї та дають змогу вирішити актуальні проблеми взаємодії освітнього закладу з музейним середовищем, що є надзвичайно актуально в умовах сьогодення.

Метою статті буде визначення низки головних педагогічних аспектів у процесі інтерпретації та аналізу музейних експонатів, що відображають елементи локальної історії.

У наукових працях відзначається незначний поступ у тлумаченні та інтерпретації музейних джерел у ході вивчення соціокультурних проблем місцевої історії. У цьому ракурсі особливо доречним є вивчення історії експозиції музею з позицій зміни історичних концепцій у різних соціально-політичних умовах. Зазначені питання порушувалися у працях багатьох сучасних науковців, музейних працівників, зокрема, у дослідженнях Т. Белофастової, П. Вербицької, Є. Коссової, М. Правдіної, М. Юхневич та ін., однак спеціально не стосувалися педагогічних аспектів у зв'язку з локальною історією.

Сучасні музеї зі своїми різноманітними колекціями являють важливі культурні й освітні центри, які не лише подають зміст колекцій, а й виступають потужним виховним чинником у формуванні різноманітних особистісних якостей людини. Виконуючи роль історичних джерел певної місцевості, музейні експонати становлять неабиякий інтерес для дослідника, а також забезпечують “нове пробудження” інтересу до культурної спадщини.

Важливими джерелами для дослідження локальної історії у музеях є письмові, речові та інші типи джерел. Під час їхнього вивчення слід урахувувати повноту та достовірність інформації, яку вони містять, застосовувати відповідну методику роботи.

Пам'ятки минулого, зосереджені у музеях, становлять цінний матеріал для вивчення різними спеціалістами. У контексті локальної історії вони сприяють формуванню історичної пам'яті та ідентичності, у психологічному – виступають важливим чинником розвитку пізнавальних процесів особистості, у музейно-педагогічному – забезпечують цілісне сприйняття певної епохи відвідувачами музеїв.

Коли йде мова про локальну історію, завжди надзвичайно цікаво прослідкувати: як саме, з яких джерел ця історія мала змогу з часом ставати елементом глобальної історії. Таке розуміння надзвичайно сприяє розвитку історичної свідомості, реалізації причинно-наслідкових зв'язків, умінні бачити проблему або суперечність там, де вона можлива тільки у перспективі. Будь-яка пам'ятка, будь-який музейний експонат, музейна реліквія являє собою маленьку таємницю, розгадати і описати яку може тільки справжній фахівець, що володіє не лише історичними знаннями, а й має майстерність педагога, вчителя, здатного заволодіти увагою слухачів настільки, наскільки є цікавою та глибокою інформація, почерпнута з музейного джерела.

Порушені проблеми дають змогу зрозуміти, як саме найкраще “помістити історію до музею” в умовах локальної спільноти, громади, містечка, села. Видається, що такі питання у зазначеному сенсі можуть виглядати недоречними, адже криза виховної роботи особливо кидається в очі у маленьких населених пунктах. Однак наявність музеїв у провінції, не зважаючи на мізерне фінансування, а також їхня активність, позитивно впливають на навколишнє середовище, формуючи громадську думку та викликаючи певний культурний резонанс.

Педагогічний аспект інтерпретації музейних експонатів як джерел локальної історії полягає у відповідному “відтворенні” історичного минулого шляхом “занурення у епоху”, створенні відповідних навчальних ситуацій.

У роботі з молодими відвідувачами цьому можуть сприяти такі прості прийоми, як дослідження покинутого мішечка або валізи з предметами, 50 запитань: дослідження предметів, візуалізації предметів, запам'ятовування та відображення показаного предмета [5, 175].

Доречним може бути й застосування методу проектів, що інтегрує теоретичну діяльність у музеї з практичною, залучає до співпраці бать-

ків та усю локальну спільноту. Це сприяє формуванню особистості учня (розвиток навичок комунікації, роботи у групі, навчання самостійності, відповідальності, плануванню та організованості), стимулює його пізнавальну й емоційну активність, інтегрує знання та уміння з різних навчальних дисциплін, розвиває індивідуальні зацікавлення, здібності та потреби учня, упровадження нових креативних та інноваційних методів [6, 7].

Проте загальне враження від заняття у музеї багато у чому залежить від особистості музейного педагога, який повинен володіти широким світоглядом, вміти передавати свої знання іншим, зацікавити усіх своєю темою на основі яскравого, образного мовлення та навичок комунікативної культури.

У сучасних умовах дедалі більше зростає роль музеїв, які свіdomo підсилюють інтерактивність своєї експозиції. Таке підсилення досягається різними шляхами, які одночасно відображають й етапи розширення комунікативної сфери у музеї, зокрема:

- шляхом організації безпосереднього доступу експоната для відвідувача;
- завдяки створенню експозиції “живої історії”;
- у процесі організації інтерактивних навчальних занять на базі музеїв;
- під час безпосереднього залучення відвідувачів до діяльності музею;
- шляхом застосування в експозиції аудіовізуальних і комп’ютерних інтерактивних приладів [3, 15].

З позицій історії повсякденності музей цілком доречно можна розглядати як культурний простір для вивчення певної локальної спільноти, комплекс джерел історії повсякденного життя. Це зумовлює звернення до міждисциплінарності у дослідженнях гуманітарного профілю та інтеграції музейної справи з різними галузями науки.

Водночас, різні актуальні проблеми навчання й виховання мають міждисциплінарне значення – у більшості випадків це сприяє взаємозбагаченню одержаних знань та нестандартних інтерпретаційних результатів. У руслі цього вивчення локальної історії передбачає широкий міждисциплінарний підхід із залученням етнографічних, антропологічних, мистецьких, культурологічних та археологічних джерел.

Історія надає музейній педагогіці широку дослідницьку базу, знаряддя праці (зв’язок з музеологією та допоміжними історичними дисциплінами), зумовлює актуальну постановку проблем будь-якого

дослідження (зв'язок з логікою, соціологією) та розширює сферу його прикладного застосування (зв'язок з дидактикою історії) тощо. Такий міждисциплінарний характер зумовлює й використання спільних методів дослідження, наприклад, аналізу джерел, інтерпретації, занурення в історичне середовище, порівняння. Останній метод може слугувати своєрідним “міждисциплінарним” прикладом, оскільки будь-яке історичне явище у контексті організації заняття у музеї може бути проаналізоване у різний спосіб у суміжних наукових дисциплінах. З одного боку, це сприяє зближенню позицій у ході оцінки різних явищ та розкритті спільних рис, з іншого – акцентує на відмінностях між цими явищами [1, 505].

Які чинники забезпечують привабливість музейних експонатів? По-перше, відповідним певним часовим рамкам та простору; по-друге, вони логічно вписуються в локальну експозицію музею; по-третє, це їхня атрактивність, що постійно зосереджує увагу відвідувачів.

Якщо виходити з різних аспектів аналізу музейної пам'ятки, ми повинні усвідомлювати, що вона володіє інформацією глибинного рівня, яка може бути відтворена за умови її оптимального розташування на експозиції та майстерності екскурсовода або музейного педагога.

У сучасному освітньому просторі музейна педагогіка по-новому акцентує увагу на можливостях перетворення внутрішнього змісту культури, її духу, стилю, закріплених у культурних цінностях. У той же час варіанти її інтеграції до різних навчальних дисциплін можуть відрізнятися. Наприклад, ймовірно можна вважати таке положення: історія якогось питання – його теоретичний аспект – зв'язок з музейною збіркою – реалізація у процесі створення навчального середовища на музейній експозиції [2, 59].

Сукупним минулим досвідом виступає історична пам'ять, яка забезпечує єдність й спадкоємність культурно-історичного процесу. Кожне наступне покоління звертається й буде звертатися до соціальної пам'яті і у різних формах, сконцентрованих у документах й матеріалах різних епох, що зберігаються у архівах, бібліотеках, музеях. Саме ці структури й виступають як інститути соціальної пам'яті, необхідні для накопичення та поширення інформації про минуле у різних сферах суспільного життя.

Музейна експозиція як джерело гуманітарного знання має безліч різноманітних аспектів, що стимулює пошук нових шляхів наукового використання речових джерел для ефективного аналізу предметів та інтерпретації даних цього аналізу.

Важливим є вивчення музейних фондів з позицій “нової локальної історії”, методи якої дозволяють побачити різноманітні аспекти соціокультурного розвитку цієї локальної спільноти, звернутися до нових питань музейного та історичного джерелознавства, сприяти виробленню нових методів вивчення джерел для того, щоб “почути” та зрозуміти мову іншої епохи.

Важливо, що підходи, запропоновані “новою локальною історією”, орієнтують дослідників на вивчення місцевої історії у взаємозв’язку з історичною антропологією та історією повсякденності. Це дає змогу комбінувати на експозиції як “офіційні історичні матеріали”, так і предмети повсякденного життя, а відтак, ширше використовувати можливості музею [4].

Будь-яке знайомство з музейною експозицією сприяє входженню у світ певних образів, надає більшу конкретність та упевненість відомим фактам, дає змогу наочно уявляти історико-художній контекст певної події завдяки особливостям спілкування людей у музейному середовищі.

Зокрема, це стосується виявлення особливостей менталітету різних народів, цінностей, індивідуальних уявлень щодо різних подій, фактів, явищ повсякденної історії

Додатком до локальної історії слугують джерела усної історії, зафіксовані у письмових свідченнях, аудіо- та відеозаписах: спогади, інтерв’ю, щоденники, опитування, пам’ятні книги.

Вивчення великого пласту “усної історії” певної локальної спільноти у музеї також становить особливий інтерес з педагогічної точки зору. У комплексі з музейними предметами джерела усної історії уможливають виявлення нових історичних контекстів, як з позицій дослідження, так і методології викладання у середовищі музею.

Отже, музей надає унікальну можливість дослідити духовну спадщину шляхом інтерпретації джерел матеріальної та нематеріальної культури, “занурення” в історичне минуле для розуміння повсякденного життя, дій, вчинків, намірів людей, які жили у минулому. Локальні музейні збірки, які існують у природних умовах та відображають історію своєї місцевості, якнайкраще сприяють відтворенню минулого крізь призму соціокультурного розвитку, що розширює можливості не лише реконструкції та інтерпретації давніх подій, а й сприяє застосуванню відповідних навчальних технологій.

На основі вищенаведеного, ми дійшли таких висновків:

1. У процесі аналізу та інтерпретації музейних експонатів локальної спільноти важливо дотримуватись вихідних положень музейної

педагогіки, яка дає змогу об'єктивно оцінити музейні експонати як з позицій їхньої інформативної насиченості, привабливості для відвідувачів, так і можливості дальшої підготовки наукових досліджень, вироблення нових методів вивчення джерел;

2. Важливим елементом популяризації елементів локальної історії мають виступати міждисциплінарні дослідження, що виступатимуть не лише у теорії, а й у практиці, організовуючи коло неформального спілкування у вигляді фестивалів, конкурсів, музейних свят і т.д.

3. Новітні історичні дослідження повинні широко використовувати у якості джерел локальні музейні фонди, беручи до уваги методологію “нової локальної історії” та усної історії, яка повинна узгоджуватися з методикою викладання історії у закладах освіти.

4. Найголовнішим у вивченні історії локальної спільноти ми вважаємо організацію циклу інтерактивних уроків, лекцій, семінарів на базі місцевих музеїв з елементами візуалізації та проектного методу, що сприятиме вирішенню низки важливих дидактичних завдань, пробудженню національної пам'яті, формуванню історичної свідомості на засадах ідей громадянського суспільства.

Джерела та література

1. *Караманов О.В.* Міждисциплінарний контекст музейної педагогіки у процесі реалізації конструктивістських стратегій навчання // Могилянські читання 2007 року: Зб. наук. пр.: Музейники ХХ ст. – дослідники української сакральної культури” / Нац. Києво-Печер. іст.-культ. заповідник; Ред. рада: В. М. Колпакова та ін. – К.: Фенікс, 2008. – С. 504–507.

2. *Караманов О.В.* Роль музейної педагогіки у процесі соціалізації особистості // Вісник Львівського університету. – Серія педагогічна. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2007. – Вип. 22 – С. 58–64.

3. *Караманов О.В.* Шкільний музей як джерело культурного матеріалу для забезпечення навчально-виховного процесу // Вісник Львівського університету. – Серія педагогічна. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. І. Франка, 2005. – Вип. 20. – С. 185–192.

4. *Стрекалова Е.Н.* “Устная история” в контексте новой локальной истории // <http://www.newlocalhistory.com/ustnaya/> [01.06.09]

5. *Тіммер Д.* Інтерактивні програми і робота з предметами // Музей: менеджмент і освітня дільність. – Львів: Літопис, 2009. – С. 170–177.

6. *Slady przeszlosci – uczniowie adoptuja zabytki. Materialy pomocnicze dla nauczycieli* / Pod red. A. Machcewicz i M. Bakalarz. – Warszawa, 2006. – 73 s.

Олексій Караманов (*Львів, Україна*) **Музейні експонати як джерела локальної історії: педагогічний аспект**

Проаналізовано освітні потенціали музейних джерел локальної історії. Виокремлено особливості інтерпретації та аналізу музейних експонатів у контексті організації навчального процесу. Визначено міждисциплінарний характер актуальних питань навчання й виховання у музеї.

Ключові слова: музейні джерела, експонати, навчання, виховання, педагогічний аспект

Алексей Караманов (*Львов, Украина*) **Музейные экспонаты как источники локальной истории: педагогический аспект**

Проанализированы образовательные потенциалы музейных источников локальной истории. Выделены особенности интерпретации и анализа музейных экспонатов в контексте организации учебного процесса. Актуальные вопросы обучения и воспитания в музее носят междисциплинарный характер.

Ключевые слова: музейные источники, экспонаты, обучение, воспитание, педагогический аспект

Oleksyi Karamanov (*Lviv, Ukraine*) **Museum exhibits as sources of local history: Pedagogical aspect**

Educational potentials of museum sources of local history are analysed. Features of interpretation and the analysis of museum exhibits in the context of the organisation of educational process are allocated. The interdisciplinary character of actual problems of training and education in a museum is revealed.

Key words: source museum, exhibits, training, education, pedagogical aspect